1e Jaargang, nummer 7, 29 september 2025

CALVIJN

Blad voor kerkgeschiedenis, rond de RV-Bijbel. Uitgave : Visseristische School i.s.m. ICS, Instituut voor Calvinistische Studiën

In dit nummer : Het evangelie van Calvijn VIII, en Het Calvijn geheimenis

---

HET EVANGELIE VAN CALVIJN VIII

In de verklaring van Mattheus 16:27 stelt Calvijn dat de verdienste van de goede werken niet tegenover de genadige rechtvaardiging wordt gesteld. Het is ook geen oorzaak van het heil. In zijn verklaring van Hebreeën 6:10 spreekt hij dat wie zich over de armen ontfermt die woekert voor de Heere, en de Heere zal hem het goede wedervergelden. In Institutie III.15.6 geeft hij ook aan dat er geen directe (vleselijke) verdienste is, maar de verdienste van het kruis.

In de leer van Calvijn is genade een ander loon. God kijkt er niet naar zoals de mensen er naar kijken. Bij Calvijn is de genade onverdiend naar het vleselijke. Als hij het over het geestelijke heeft, dan heeft hij het over de diverse lagen van de mens waarvoor verschillende regels gelden, net zoals dit bij God is. God heeft ook een diepere, verborgen laag, die in strijd is soms met zijn wil. Er gelden andere regels hier, namelijk van de eeuwige verborgen raad des Heeren, oftewel de verborgen kennis, een geheimenis. Dit is zoals Calvijn het beschrijft een ravijn waar we niet te dichtbij mogen komen, anders zouden we ten prooie vallen aan ijdele nieuwsgierigheid.

Dat het loon onverdiend is in de bewoordingen van Calvijn is Calvijńs voorzichtigheid met woorden, zoals hij dat zelf stelde, vanwege dat alle werken van de mensen bezoedeld zijn en onwaardig zijn, zoals een kind maar wat aankliedert, en slechts door zijn vader wordt bemoedigd. De vader heeft het kind wat geleerd, en het kind doet dit onvolmaakt na, zeer klungelig, dus het is geen daadwerkelijk loon wat het kind hiervoor kan krijgen, maar meer een bevestiging en bemoediging. Maar Calvijn laat ook de diepere lagen in de mens zien waarin de mens dichter bij God is. Hier durft hij niet te ver in te gaan. Hij wil ruimte houden voor het geheimenis, maar laat duidelijk blijken dat er dingen gaande zijn, diepere lagen bij God en mens, waar de mens nog niet van op de hoogte gesteld mag worden. Het zou ook te gevaarlijk zijn, stelt hij, om andere woorden te gebruiken, die de mens zou kunnen misbruiken. Hij wil niet terugvallen in het katholieke aflaatsysteem waartegen hij schrijft, dus hij gebruikt strategie. Calvijn geeft alleen hints, maar dieper in de lagen kruizen de lijnen tussen God en mens, en daar is God moeder. Dat hij niet veel over God de Moeder spreekt is vanwege dat hij al eerder had gesteld dat de mens de Moeder heeft misbruikt en verworpen, dus daarom is de mens als oordeel onder een tuchtigende vader gesteld.

Calvijn toonde dus aan dat er meer was, en ook dat hij zelf meer wist dan dat hij liet doorschemeren. Hij stelde dat hij moest wachten totdat er betere bewoordingen zouden zijn, zodat het wel veilig zou zijn bepaalde dingen hierover te bespreken.

Dat Calvijn veelal geheimzinnig en tegenstrijdig sprak, en soms hints gaf, heeft te maken met het feit dat hij een Augustijner was, en Augustinus had ook gesteld dat God soeverein was, en dat de natuurlijk orde zomaar ineens kon omslaan. Zo sloeg Calvijn dus ook soms om. Calvijn stelde dat dingen konden veranderen, en dat situaties verschillend waren, zodat er andere regels konden gelden, dus hij waarschuwde tegen zomaar navolgen, en wees op het afgestemd zijn, het afwachten, oftewel het geleid worden. Binnen dat kader zou de mens loon ontvangen, zoals de arme Lazarus, ook al was dat in zijn eigen woorden, ter beveiliging, onverdiend loon, want hij vertrouwde de mens in niks, en de mens was in zijn ogen ook compleet waardeloos en bezoedeld.

Dit is belangrijk om op te merken bij verdere studie en bespreking van Calvijn, dat hij in een soort vage code-taal spreekt, in geheimtaal. We hebben daarom ook met een verborgen Calvijn te maken, oftewel het verborgen calvinisme.

Onverdiende genade, en dus ook onverdiend loon, was zijn veiligheidsmodus, zijn strategische taal. Meer gunde hij de gewone burger niet, maar hij gaf wel hints tot hen die daarvoor opmerkzaam waren. Calvijn was tegen zomaar rechtstreekse letterlijke verdienste, ook omdat hij bang was dat de eer bij God weggehaald zou worden door geklungel van mensen, maar hij had wel degelijk een hemels verdienmodel, waarvoor de arme Lazarus als voorbeeld werd gebruikt, als verdienmodel. Er was dus geen rechtstreeks loon. Goede werken werden niet zomaar uitbetaald. Maar er was dus wel loon via afstemming en via aflegging. Juist als de mens, net als Lazarus alles teruggaf aan God, de oude

natuur aflegde, dan was daarvoor een loon, wat Calvijn voor de zekerheid en veiligheid gewoon genade-loon noemde, want de kinderen rommelden maar wat aan. Het stelde niets voor.

De mens was zelfs vals in zijn goedheid. Alleen God was waarlijk goed. Dat dieper dingen konden veranderen sloot hij niet uit. Dat was immers ook de theologie van Augustinus. Calvijn was er echter heel voorzichtig mee. Als men te ver zou gaan in het geheimenis, dan zou men onder de toorn des Heeren terecht komen. De mens mocht niet vooruitlopen op God.

Elk verdienen bij Calvijn was dus altijd indirect, en nooit als echt loon, maar als bemoediging en bevestiging. Zo ging alle lof naar God.

Er was geen tegenstelling tussen genade - werken - loon - verdiensten. Het hoorde bij elkaar. Het kwam allemaal van God. In de diepte van het geheimenis was de kruizing tussen de menselijke lijn en de lijn van God, iets waar hij zich nauwelijks aan durfde te wagen, vanwege het gevaar van misbruik. De mens was er niet aan toe. De mens was diep gevallen. Nu moest de mens afwachten en leren afstemmen en afleggen, oftewel het pad van de arme Lazarus. Op dit pad moest de mens zich niets verbeelden. Het kwam dus van God, maar Calvijn wachtte op betere bewoordingen om de brug tussen God en mens te beschrijven, op diepere betekenissen. In de Institutie, het boek van zijn jongere jaren, wat hij tijdens zijn gehele leven heeft aangevuld, durfde hij hier niet diep op in te gaan, vanwege dat het een aanval op het oude kerksysteem was. In zijn commentaren was hij vrijer en pastoraler. Verder dan hints en wat nuances kwam het verder niet echt. Hij stierf toen hij 54 jaar oud was. Als hij langer had geleefd zou hij het verder hebben uitgediept.

HET CALVIJN GEHEIMENIS

De mens bestaat volgens Calvijn uit concentrische cirkels, dus verschillende lagen, en zo is dat ook met God. Ook zijn theologie bestaat uit concentrische cirkels. In elke laag gelden er andere regels, en de lagen kunnen tegenstrijdig zijn aan elkaar, zoals God's wil in strijd is met God's diepere verborgen raad die eeuwig is. Het is een strijd tussen wil en verstand, tussen wil en kennis. Deze lagen en concentrische cirkels spelen op elkaar in en strijden tegen elkaar, en dat vormt Calvijn's ingewikkelde concentrisch-dialectische theologie. Genade is niet tegenstrijdig aan loon en verdienste, maar schakelt de vleselijke vorm ervan uit. Genade is in Calvijn's leer niet overlappend zoals in de leer van vele genade-predikers. De genade schakelt ook niet zomaar de geboden uit, maar wel de vleselijke geboden van mensen. Genade heeft dus een gematigde plaats in de leer van Calvijn, is niet altijd overduidelijk aanwezig, blijft soms op de achtergrond, omdat Calvijn ook aandacht wil geven aan andere belangrijke thema's. Soms worden genade en uitverkiezing verdreven.

Soms strijdt Calvijn tegen zijn eigen leer, maar dat is juist een kenmerk van zijn leer. Hij moet ervoor zorgen dat zijn rivieren niet uit hun bedding treden.

Er is geen direct, letterlijk loon in zijn leer, maar een abstract loon. Er is dus niet zomaar direct loon op goede werken, omdat de goede werken van de mens bezoedeld zijn. Hij laat dan wel zien hoe het hemelse loon voorzichtig kabbelt ergens, als een klein stroompje. Dat moet nog ergens in de wildernis zijn, bij de arme Lazarus, en bij de arbeiders in de wijngaard. Dat is het afstemmingsloon, het geleidingsloon. Het gaat dus niet om de goede werken op zich, maar om de mate waarin we geleid worden. Calvijn is heel voorzichtig met het uitkeren van dat loon, en gebruikt hiervoor een filter. Hij wijst dan op het kruis, als een kruisloon, een stervensloon. Hij wijst dan op het afleggingsloon. Ook dat noemt hij genade. Het is immers genadeloon, van vader tot kind. Het kind is onvolkomen, en wordt slechts bemoedigd. Het eigenlijke werk is van de vader, die het leert aan het kind.

Het is dus geen navolgingsloon, geen imitatie-loon. Calvijn is daar op tegen. Het gaat om het geleid worden, om het afsterven aan het kruis, zodat het volledig van God is.

De mens moet zichzelf hierin verliezen. In de Institutie werd dat een eng systeem. In de bijbelverklaring werd dat ruimer. We vinden deze concentrische theologie ook terug bij C. Steenblok, dat hij in zijn preken soms een stuk ruimer was en milder. Een bekend voorbeeld ervan is dat hij de hel soms enorm relativeerde.

De concentrische theologie van Calvijn was een wild beest wat nog beteugeld en bereden diende te worden. De latere TULIP-beweging maakte hem nog extremer, oftewel extreem calvinisme. Ze gingen verder dan Calvijn ooit was gegaan. Extremistisch calvinisme is dan eerder tulipisme. Het is nog steeds een groot probleem, maar er mag ook lering uit getrokken worden, oftewel het mag dichterlijk beschouwd worden.

Zo staan we aan de stranden van het calvinisme, wachtende op de grote vogels die ons zullen oppikken, de zee over, dieper de wildernissen in. Het is wachten op de wederkeer van de hogere Calvijn, om zo de lagere Calvijn achter ons te laten.